

Suriye Hak İhlalleri Raporu: İhlaller, Bulgular, Sonuçlar

Avukat Abdulkadir Tok, 27.12.2025

<https://www.fokusplus.com/odak/suriye-hak-ihlalleri-raporu-ihlaller-bulgular-sonuclar>

Avukat Abdulkadir Tok, Suriye’de Beşşar Esed rejimi tarafından gerçekleştirilen insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerini konu alan raporu Fokus için inceledi.

Abdulkadir Tok, 27.12.2025

Bu çalışma, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından hazırlanan “Suriye’de Beşşar Esed Rejimi Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlalleri” raporunu değerlendirmektedir. Rapor, 2011 sonrası dönemde sivilleri doğrudan etkilediğini belirttiği ağır ihlalleri ele almakta, bu ihlallerin şehirler, aileler ve günlük yaşam üzerindeki sonuçlarını hem genel bir çerçeveye hem de saha ziyaretleri ile yapılan gözlem ve görüşmeler üzerinden anlatmaktadır. Bu değerlendirmede önce raporun amacı, kapsamı ve bilgi toplama biçimi açıklanmaktadır. Ardından raporun şehirlerdeki yıkımı, zorunlu göçü ve kamp yaşamını nasıl ilişkilendirdiği ele alınmaktadır. Devamında raporun sağlık hizmetleri, insani yardım, medya ve temel ihtiyaçlara erişim alanlarında aktardığı sorunlar düzenli biçimde özetlenmektedir. Son olarak raporun gözetli uygulamaları, işkence iddiaları, zorla kaybetmeler, toplu mezarlar ve mülkiyet ihlalleri başlıklarında ortaya koyduğu tablo bir bütün olarak değerlendirilmektedir.

Raporun amacı, kapsamı ve nasıl bilgi topladığı

Rapor, Suriye’de Beşşar Esed rejimi tarafından gerçekleştirildiğini ifade ettiği ağır insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Rapor, yalnızca rakamları ve genel tespitleri aktarmakla yetinmemekte, bu tespitlerin sahadaki karşılığını da göstermeyi hedeflemektedir. Bu nedenle rapor, yaşananları tek tek olaylar halinde değil, süreklilik gösteren ve geniş bir alana yayılan bir ihlal tablosu olarak ele almaktadır. Raporun “neden şimdi” hazırlandığına dair çerçevesi de rapor içinde kurulmaktadır. Rapor, 8 Aralık 2024 sonrasında Suriye’de yeni bir dönemin başladığını ifade etmekte ve sabık yönetimin ihlallerinin uluslararası topluma güçlü biçimde anlatılmasının gerekli hale geldiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, raporun yalnızca bir arşivleme çalışması olmadığını, aynı zamanda adalet arayışına katkı sunma iddiası taşıdığını göstermektedir.

Gözden Kaçması

BMGK, İsrail'in Somaliland Kararı İçin Acil Toplantı Kararı Aldı

Rapor, hazırlanışının hukuki dayanağını açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Paris Prensipleri'nde ulusal insan hakları kurumlarına verilen "görüş bildirme, tavsiyede bulunma ve rapor sunma" görevine atıf yapılmaktadır. Ayrıca 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nda, kamuoyunu bilgilendirme ve gerekli görüldüğünde özel rapor yayımlama görevlerinin Kuruma verildiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 30 Aralık 2024 tarihli ve 2024/1317 sayılı kararıyla bir komisyon kurulduğu belirtilmektedir. Rapor, yürütme ve yazım sürecini de kurumsal bir yapı içinde anlatmaktadır. "Suriye'de Beşşar Esed Rejimi Tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlallerinin İncelenmesi ve Raporlanması Komisyonu"nın faaliyetleri yürüttüğü ifade edilmektedir. Raporun, ayrıca bir akademik heyet tarafından yazıldığı belirtilmektedir. Bu anlatım, metnin kendisini bireysel bir değerlendirme metni gibi değil, planlı bir inceleme ve raporlama çalışması gibi konumlandığını göstermektedir.

Kapsam bakımından rapor, okura açık bir yol haritası sunmaktadır. Dört ana bölümden oluştuğunu ifade etmektedir. İlk bölümde Suriye'de rejimin tarihi ve siyasi arka planı ele alınmaktadır. İkinci bölümde ihlal türleri başlıklar altında sınıflandırılmakta ve hukuki bir perspektifle örnekler üzerinden açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde yerinde incelemeler ve tanıklıklara dayanan bulgular aktarılmaktadır. Son bölümde ise sorumluluk tartışması yapılmakta ve uluslararası ile ulusal düzeyde yargılama yolları değerlendirilmektedir.

Raporun bilgi toplama yöntemi, yalnızca masa başı derleme ile sınırlı tutulmamaktadır. Rapor, yazım sürecinde "azami hassasiyet" gösterildiğini söylemekte ve üç saha ziyaretiyle birincil kaynaklara erişildiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, raporun iddialarını sadece anlatmakla kalmayıp, yerinde gözlem ve görüşmelerle destekleme çabasını yansıtmaktadır. Rapor, saha çalışmalarını tarih ve yer bilgisiyle somutlaştırmaktadır. İlk saha çalışmasının 20-21 Ocak 2025 tarihlerinde Gaziantep'te gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bu ziyaret kapsamında Sivil Hukuk Derneği yetkilileriyle görüşüldüğü ve kentte ikamet eden mağdurların tanıklıklarının dinlendiği belirtilmektedir. Devamında 5-7 Şubat 2025 tarihlerinde Halep ve İdlib merkezli ziyaretler yapıldığı aktarılmaktadır. 5 Şubat 2025'te Azez'de farklı nitelikte kamplara gidildiği, kamplarda gözlem yapıldığı ve zorla yerinden edilmiş kişilerle mülakatlar gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.

Rapor, saha çalışmasının yalnızca kamp gözlemiyle sınırlı kalmadığını da göstermektedir. 6 Şubat 2025'te Halep'te, 16 bin kişinin gömülü olduğu tahmin edilen Han Asel toplu mezarının ziyaret edildiği ve burada inceleme ile fotoğraflama yapıldığı belirtilmektedir. 7 Şubat 2025'te ise İdlib'e bağlı Han Şeyhun ve Maaret el-Numan ile Halep'e bağlı Hraytan'a gidildiği, bu kentlerde yıkımın fotoğraflandığı ve mağdurlar ile yetkililerle görüşmeler yapıldığı ifade edilmektedir. Rapor, üçüncü saha ziyaretini 21-28 Şubat 2025 tarihlerinde Şam merkezli bir ziyaret olarak anlatmaktadır. Bu ziyaret sırasında Şam'ın yanı sıra Rif Şam, Humus ve Hama illerine gidildiği belirtilmektedir. Saha çalışmalarına Kurul üyeleri, TİHEK uzmanları ve akademik heyetten isimlerin katıldığı aktarılmaktadır. Etkin gözlem için olabildiğince fazla bölgeye gidildiği, özellikle Sednaya Hapishanesi gibi sembolik mekanların ziyaret edildiği ve tespit edilen toplu mezar bölgelerinin kayıt altına alındığı ifade edilmektedir.

Doğu Guta'daki Duma'ya gidildiği, kimyasal saldırı ve abluka yaşamış bir kentte inceleme yapıldığı ve ilk müdahaleyi yapan kişiler ile mağdurlarla mülakatlar gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Rapor, görüşmelerin kimlerle yapıldığını da sınıflandırmaktadır. Görüşmelerin iki ana grupta yer alan kişilerle yapıldığı ifade edilmektedir. Bu iki grubun, ihlallere doğrudan maruz kalan mağdurlar ile Suriye'de insan hakları alanında çeşitli düzeylerde çalışan Suriyeli yönetici ve bürokratlar olduğu belirtilmektedir. Görüşmelerin doğrudan gözlemlerle desteklendiği söylenmektedir. Ayrıca toplamda 30 mağdurla görüşme yapıldığı ifade edilmekte ve görüşmelerde sivillere yönelik yaygın ihlaller, yasaklı silahların kullanımı, tutuklama, işkence, kötü muamele ve zorla kaybetme konularının öne çıktığı belirtilmektedir.

Tanıklıkların aktarımı konusunda rapor, güvenlik ve travma hassasiyetini öncelemektedir. Saha çalışması sırasında siyasal elitlerle yapılan görüşmelerde isimlerin açık şekilde verildiği ifade edilmektedir. Buna karşılık mağdur ve tanık görüşmelerinde isimlerin doğrudan kullanılmadığı, rıza alınmasına rağmen güvenlik riskleri ve yaşananların oluşturabileceği travmalar nedeniyle isimlerin kodlanarak verildiği kararlaştırılmıştır. Bu yöntem, raporun hem sahadaki riski gözettiğini hem de anlatılanların kişilere maliyet üretmesini önlemeye çalıştığını göstermektedir. Rapor, saha çalışmasının kısıtlarını da açıkça belirtmektedir. Şubat 2025'teki ziyaretlerin güvenliğin tam anlamıyla sağlanamadığı bir dönemde gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Ülkenin farklı bölgelerinde silahlı aktörlerin varlığının riskleri artırdığı, bazı bölgelere gidilemediği ve havanın kararmasıyla tehlikenin artması nedeniyle ziyaretlerin erken saatlerde tamamlandığı belirtilmektedir. Ayrıca saha çalışmalarından sonra Lazkiye ve Tartus'ta başlayan çatışmaların kısa sürede diğer kentlere yayıldığı söylenmekte ve bu durumun kırılğan güvenlik ortamını daha da görünür kıldığı ifade edilmektedir. Bu haliyle rapor, amacını ve

kapsamını anlatırken yöntemini de ayrıntılandırmakta, topladığı bilginin dayanaklarını göstermekte ve kendi sınırlarını da okura bildirmektedir.

Sivil yaşamın hedef alınması: Şehir yıkımı, göç ve kamplara yansımaları

Rapor, sivil yaşamın hedef alınmasını çatışmanın kendiliğinden doğan bir sonucu gibi ele almamakta, şehirleri yaşanamaz hale getiren bir baskı düzeni olarak açıklamaktadır. Yerleşim alanlarında ortaya çıkan yıkımın, insanların günlük hayat kurduğu yerleri ortadan kaldırdığı belirtilmektedir. Evlerin yanı sıra sokakların, pazarların ve temel altyapının zarar görmesiyle birlikte, insanların bulundukları yerde kalma imkanının giderek zayıfladığı ifade edilmektedir. Bu nedenle rapor, şehir yıkımını sadece hasar tespiti olarak değil, sivil varoluşun sürdürülmesini kesintiye uğratan bir kırılma olarak değerlendirmektedir.

Bu çerçevede raporda zorunlu göç, tek seferlik bir hareket olarak anlatılmamaktadır. Kuşatma, yoğun bombardıman ve güvenlik kaygısının sürmesi nedeniyle sivillerin adım adım yerinden edildiği belirtilmektedir. Rapor, göçün bir tercih değil, hayatta kalma zorunluluğu olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. İnsanların can güvenliği aradığı, aynı zamanda yaşamın asgari koşullarına erişemedikleri için bulundukları yerden kopmak zorunda kaldığı aktarılmaktadır. Böylece yerinden edilme, yalnızca “başka bir yere gitmek” değil, bir bölgede hayat kurma imkanının ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

Rapor, yerinden edilmenin tekrar eden bir sürece dönüştüğünü de ortaya koymaktadır. Bir bölgeden ayrılan insanların daha güvenli saydıkları yerlere sığınsa bile yeniden riskle karşılaştıkları ifade edilmektedir. Bu tekrarın, ailelerin parçalanmasına, gelir kaynaklarının kesilmesine ve gündelik düzenin sürekli bozulmasına yol açtığı belirtilmektedir. Bu açıdan rapor, göçü sona eren bir süreç olarak değil, etkileri büyüyen ve kalıcılaşan bir güvensizlik hali olarak ele almaktadır.

Bu tablonun en görünür olduğu alanlardan biri, raporda “son çare” olarak ele alınan kamp yaşamı olmaktadır. Raporda ülkede milyonlarca yerinden edilmiş kişinin bulunduğu, bunların önemli bir kısmının kamplarda yaşadığı ve kamp nüfusunun ağırlıklı olarak kadınlar ile çocuklardan oluştuğu belirtilmektedir. Geçici barınma için kurulan alanların zaman içinde uzun süreli yaşam alanlarına dönüştüğü aktarılmaktadır. Kamp yönetimindeki eksiklikler, barınma koşullarının yetersizliği, aşırı kalabalık ve temel hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar raporda öne çıkarılmaktadır. Bu anlatım, kampın sadece barınma sağlayan bir yer olmadığını, aynı zamanda sivilleri daha korunmasız hale getiren bir ortama dönüşebildiğini göstermektedir.

Raporun kamp anlatısında en sarsıcı nokta, sivillerin sığındığı bu alanların da saldırılardan muaf kalmadığı gerçeğidir. Kampların defalarca hedef alındığı, bunun kamplarda sürekli bir korku ortamı oluşturduğu ve insanların “güvenli yer bulma” duygusunu zayıflattığı ifade edilmektedir. Raporda özellikle İdlib hattında kamplara yönelik saldırı örneklerinin bulunduğu belirtilmekte, Atme gibi kamp bölgelerinin zaman içinde büyüdüğü ve nüfusun arttığı aktarılmaktadır. Kah Kampı’na yönelik bir saldırı örneği üzerinden, saldırıların kamp sakinlerini yeniden yerinden edilme korkusuna sürüklediği ve kitlesel hareketlilik yarattığı anlatılmaktadır. Bu tablo, raporun genel yaklaşımıyla uyumlu biçimde şu sonucu görünür kılmaktadır: Şehirden kaçan sivil, kamp alanında da tam anlamıyla korunamamaktadır. Rapor, kamp hayatını ağırlaştıran başka etkenlerin de bulunduğunu belirtmekte, bu etkenleri raporun devamında insani yardım ve temel ihtiyaçlara erişim başlığı altında ele alınmaktadır.

Günlük hayatın çökertilmesi: Sağlık, yardım, medya ve temel ihtiyaçlar

Rapor, gündelik hayatın çöküşünü, sivilin yaşamını sürdürebilmesini sağlayan temel hizmetlerin hedef alınması ve bu hizmetlere erişimin kısıtlanması üzerinden ele almaktadır. Raporda sağlık hizmetleri, insani yardımın ulaştırılması, iletişim imkanları ve bilgiye erişim gibi alanların tek tek devre dışı bırakıldığı ifade edilmektedir. Bu anlatım, sivillerin yalnızca güvenlik tehdidiyle değil, yaşamı sürdürebilmek için gerekli imkanların daraltılmasıyla da karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Sağlık alanında rapor, tıbbi tesislerin ve sağlık çalışanlarının düzenli biçimde hedef alındığını aktarmaktadır. Sağlık binalarına yönelik saldırılar, sağlık personelinin ölümü ve sağlık çalışanlarının keyfi biçimde tutuklanması, zorla kaybedilmesi ve işkenceye maruz bırakılması gibi ihlaller birlikte anlatılmaktadır. Rapor, bu tablonun yalnızca can kaybı üretmediğini, aynı zamanda sağlık hizmetinin sürekliliğini ortadan kaldırdığını belirtmektedir. Maaret el-Numan’da kullanılamaz hale getirilen ambulanslar ile saldırıya uğrayıp askeri karargaha dönüştürüldüğü belirtilen hastane örneği, sağlık hizmetinin normal işleyişinin nasıl kesintiye uğradığını somutlaştırmaktadır. Halep’te doktorların büyük bölümünün ya kaçtığı ya tutuklandığı ya da öldürüldüğünün bildirildiği ifade edilerek, çöküşün bir noktadan sonra personel kalmaması üzerinden kalıcı hale geldiği aktarılmaktadır.

Medya alanında rapor, gazetecilerin ve medya çalışanlarının öldürülmesini, tutuklanmasını, işkence görmesini ve zorla kaybedilmesini ağır ihlaller arasında saymaktadır. Medya binalarına yönelik saldırıların ve ifade özgürlüğü ihlallerinin, toplumun olup biteni öğrenme ve anlatma imkanını daralttığı belirtilmektedir. Ayrıca raporda, baskının sadece sahadaki şiddetle sınırlı

kalmadığı, düzenlemeler yoluyla da güçlendirildiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede Medya Bakanlığı üzerinden gazetecilik faaliyetlerinin denetlendiği ve bilginin seçilerek kamuya yansıtıldığı bir tablo aktarılmaktadır. Böylece rapor, gündelik hayatta bilgiye ulaşamamanın da ağır bir kayıp yarattığını göstermektedir.

İnsani yardım ve temel ihtiyaçlar başlığında rapor, savaşın insani krizi büyüttüğünü ve yardım ihtiyacını çok geniş bir nüfusa yaydığını belirtmektedir. Raporda, savaş sürerken insani yardımların geçişinin kısıtlandığı ve bunun sivil yaşamı doğrudan etkilediği ifade edilmektedir. Yardımın yalnızca gıda desteği olarak ele alınmadığı, kimlik ve mülkiyet belgelerinin kaybı, barınma sorunları, maddi kaynak eksikliği ve uzman personelin bölgeyi terk etmesi gibi etkenlerin hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini düşürdüğü aktarılmaktadır. Rapor, bazı yerlerde çatışmaların durmasıyla geçiş engellerinin azaldığını, buna rağmen insani ihtiyacın bitmediğini ve temel hizmetlere erişimin yeniden kurulmasının ayrı bir yük olarak sürdüğünü belirtmektedir.

Rapor, gündelik hayatı en hızlı çökertebilen uygulamalardan birinin, kuşatma altında temel ihtiyaçlara erişimin kasıtlı biçimde engellenmesi olduğunu ortaya koymaktadır. Yiyecek, su, ilaç, elektrik, yakıt ve iletişim gibi yaşamsal unsurlara erişimin bilinçli biçimde kesildiği veya ağır kısıtlamalara bağlandığı ifade edilmektedir. Bu çerçevede açlık, raporda yalnızca yoksulluk olarak ele alınmamakta, sivilleri yaşamı sürdüremeyecek noktaya iten bir baskı aracı olarak tanımlanmaktadır. Kuşatma altındaki bölgelerde insanların hastalık riski ve bombardıman tehdidi altında yaşadığı, buna ek olarak yaşamı mümkün kılan kaynakların sistemli biçimde daraltılması nedeniyle sivil nüfusun giderek tükenişe sürüklendiği aktarılmaktadır. Doğu Guta ve Yermük örnekleri üzerinden açlığın doğrudan ölümlere yol açtığı ve çocukların da bu kayıpların içinde yer aldığı belirtilmektedir. Bu anlatım, raporun tezini netleştirmektedir. Günlük hayat, temel ihtiyaçlara erişim kesildiğinde, yaşamın kendisi sürdürülemez hale gelmektedir.

Gözaltı ve ağır ihlaller: İşkence, kaybetmeler, toplu mezarlar, mülkiyet ihlaller

Rapor, gözaltı ve tutuklama uygulamalarını tekil vakalar gibi ele almamakta, süreklilik kazanan bir gözaltı düzeni olarak açıklamaktadır. Kişilerin hangi gerekçeyle alındığının çoğu zaman netleşmediği, yakınlarının haber almaya çalışmasının dahi risk doğurabildiği ve resmi işlemlerin birçok durumda işletilmediği belirtilmektedir. Rapor, bu tabloda belirsizliğin tek başına bir cezalandırma yoluna dönüştüğünü ifade etmektedir.

Raporda sorgu sürecinin çoğu zaman gerçeği ortaya çıkarma amacıyla işlemediği, daha çok itiraf ve imza almaya yöneldiği belirtilmektedir. Kişilerin neyi imzaladığını bilmeden imzaya zorlandığı, suçun gerçekten işlenip işlenmediğinin araştırılmadığı ve “yeniden başlatılan” işlemlerle gözaltı süresinin uzatıldığı aktarılmaktadır. Bir merkezden diğerine sevkın sıradan bir nakil olmadığı, her sevkın yeni bir sorgu ve yeni bir şiddet turuna dönüşebildiği ifade edilmektedir. 215. Şube ve Al Balouna gibi yerlerin tanıklıklarda özellikle korkuyla anıldığı, bu mekanlara sevkın geri dönmeme ihtimaliyle birlikte düşünüldüğü anlatılmaktadır.

Rapor, işkence ve kötü muamelenin gözaltında başlayıp sorguda ağırlaştığını ve tutuklulukta sürekli hale geldiğini ortaya koymaktadır. Tanıklıklarda dayak, elektrik verme, bileklerden asma, ayak tabanına vurma ve kişinin bedenini bir lastiğin içine sıkıştırma gibi yöntemlerin tekrar ettiği aktarılmaktadır. Bunun yanında kalabalık koşullar ve yer altı hücreleri, ısı ve hava yoksunluğu, aşırı kir, yetersiz su ve gıda, sağlık hizmetine erişememe gibi koşulların da başlı başına eziyet haline geldiği belirtilmektedir. Yerinde inceleme bulgularının, bazı merkezlerde hücrelerin şartlarının çok kötü olduğunu, insanların uzanamayacak kadar sıkışık tutulduğunu ve zaman duygusunun kaybolduğunu doğruladığı ifade edilmektedir. Rapor, şiddetin yalnızca fiziksel olmadığını da belirtmekte, numarayla çağırılma, konuşmanın engellenmesi, yakınlar üzerinden tehdit edilme ve işkence sesleriyle kurulan korku ortamını bu düzenin parçası olarak aktarmaktadır. Raporda, kadınların ve erkeklerin cinsel şiddete maruz bırakıldığına veya buna tanık olduğuna dair ifadelerin bulunduğu da belirtilmektedir.

Raporun dikkat çektiği bir diğer boyut, gözaltı sürecine para talebinin ve rüşvetin karışmasıdır. Tanıklıklarda, kişinin nerede tutulduğunu öğrenmenin bile rüşvetle mümkün olabildiği, tahliye vaadiyle ailelerden para istendiği ve bu paraların çoğu zaman sonuç vermediği aktarılmaktadır. Rapor, bu durumun aileleri hem maddi olarak yıprattığını hem de belirsizliği uzatarak acıyı büyüttüğünü ifade etmektedir. Rapor, zorla kaybetmeleri bu düzenin en yıkıcı sonuçlarından biri olarak ele almaktadır. Gözaltına alınan kişinin nereye götürüldüğünün bilinmemesi, ailenin resmi yollardan bilgi alamaması ve arama çabasının yeni riskler doğurabilmesi özellikle öne çıkarılmaktadır. Bazı tanıklıklarda ölüm bilgisinin uzun süre saklandığı, ancak sızdırılan belgeler ya da fotoğraflar üzerinden öğrenilebildiği belirtilmektedir. Cenazenin aileye teslim edilmemesi, ölüm nedeninin farklı gösterilmesi ve cesetlerin iz bırakmayacak şekilde ortadan kaldırıldığına dair anlatımların bulunduğu ifade edilmektedir. Rapor, böylece kaybetmenin yalnızca kişinin yokluğu değil, gerçeğin de karartılması anlamına geldiğini göstermektedir.

Rapor, kayıpların akıbetiyle ilgili bu belirsizliğin toplu mezarlara uzandığını belirtmektedir. Yerinde incelemeler ve yetkililerle yapılan görüşmeler üzerinden, Suriye’de çok sayıda toplu

mezarın tespit edildiği, bunların bir kısmının büyük ölçekli olduğu, bir kısmının ise daha küçük grupların gömüldüğü alanlar şeklinde bulunduğu aktarılmaktadır. Halep yakınlarındaki Han Asel’de büyük ölçekli bir toplu mezarın yerinde incelendiği, cesetlerin kamyonlarla getirildiği ve kepçelerle kazılan çukurlara gömüldüğünün söylendiği belirtilmektedir. Rapor ayrıca, teknik eksikler nedeniyle her yerde ayrıntılı inceleme başlatılamadığını ve delillerin yok edilmesini önlemek için bazı bilgilerin gizli tutulduğunu ifade etmektedir.

Rapor, zorla kaybetmenin bir boyutunu da mezarlıkların tahribi ve cesetlerin başka yerlere taşınması üzerinden açıklamaktadır. Muhliflerin kontrolünden rejim kontrolüne geçen yerlerde mezarların kazıldığı, naaşların çıkarıldığı ve bilinmeyen yerlere götürüldüğü yönünde anlatımların bulunduğu belirtilmektedir. Tanıklıklarda bu eylemlerin kimi zaman intikam ve aşağılamayla ilişkilendirildiği, kimi zaman da özellikle kimyasal saldırı gibi olaylara dair izlerin silinmesi amacı taşıdığına işaret edildiği aktarılmaktadır. Rapor, bu kısımda ölümden sonra bile geride kalanların bulma, gömme ve yas tutma hakkının hedef alınabildiğini göstermektedir.

Rapor, ağır ihlallerin mülkiyet alanına da yayıldığını belirtmektedir. Yerleşim yerleri rejim kontrolüne geçtikten sonra ev ve iş yerlerinin yağmalandığı, kapı, pencere, tesisat ve demir gibi parçaların sökülüp götürüldüğü, bunun özellikle rejime bağlı paramiliter gruplarla ilişkilendirildiği ifade edilmektedir. Bazı bölgelerde yol kenarındaki elektrik hatlarına kadar uzanan bir söküm ve hırsızlık düzeninden söz edildiği aktarılmaktadır. Raporda ayrıca, zorla yerinden edilen veya geri dönemeyen kişilerin mülklerinin hileli satışlarla el değiştirdiği, sahte evrak, görev kötüye kullanımı veya malikin yerine imza atma gibi yollarla mülkiyetin kağıt üzerinde devredildiğine dair anlatımların bulunduğu belirtilmektedir. Bunun yanında, bazı yasal düzenlemelerle el koymanın kolaylaştırıldığı, kısa süre içinde başvuru ve belge sunma şartları nedeniyle insanların haklarını ispat edemez hale geldiği ve itiraz ile tazminat güvencelerinin zayıf kaldığı yönünde bir anlatım kurulmaktadır.

Sonuç kısmında rapor, gözetim, işkence, zorla kaybetme, toplu mezarlar ve mülkiyet ihlallerini birbirinden kopuk başlıklar olarak değil, aynı korku ve kontrol anlayışının farklı sonuçları olarak ele almaktadır. Tanıklıklar ve yerinde inceleme bulguları, kişinin ortadan kaldırılmasının yalnızca bedeni değil, yakınlarının bilgi alma imkanını ve adalet arayışını da hedef alabileceğini göstermektedir. Rapor, bu bölümde kaybın nasıl uzayan bir sürece dönüştüğünü ve gerçeğe ulaşmanın neden bu kadar zorlaştığını açık biçimde görünür kılmaktadır.